

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.I.Tuychiyev	
Uzluksiz ta'lim jarayonida o'quvchilarda intizomlik munosabatini shakllantirish	119
R.K.Boyqo'zieva	
Milliy madaniy merosimizni o'rganishda talabalar intellektual madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy jarayonlari	122
U.L.Kuchkarov	
5-7 Yoshli gimnastikachilarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish.....	126
N.A.Niyazova	
Smart-jamiyatga o'tish kontekstida ta'limni axborotlashtirishning zamonaviy ilg'or pedagogik xamkorligi	130
S.O'.Boybo'riyeva	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq odobini shakllantirish muammolari.....	137
N.S.Qanoatova	
Talabalarning axborot texnologiyalari vositasida mustaqil ta'lim olishining nazariy-pedagogik asoslari	141
O.M.Karimov	
O'quvchilarda badiiy-ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati	146
S.A.Qo'chqorov	
Chaqiriqqacha boshlang'ich tayyorgarlik elementlari vositasida talabalarni harbiy xizmatga tayyorlashda vatanga fidoyilik tushunchalarini singdirishning dolzarbligi	151
I.A.Imomov	
Zamonaviy yondashuvlar asosida oliy ta'lim jarayonida talabalarda yuzaga keladigan nizolarning pedagogik tahlili	156
Sh.Mo'minov, T.Mo'minov	
Notiqlik va vatanparvarlik uyg'unligining lingvokulturopedagogik tadqiqi	161
B.X.Baydjanov, N.X.Quziyeva	
Boshlang'ich sinflar o'quvchilarida ijodiy tasavvurni rivojlantirish imkoniyatlari	164
D.O'.Yusupova	
Chet tili o'qitishning modellari haqida.....	168
A.I.Soyibnazarov	
O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlari va ularni rivojlantirishning falsafiy, pedagogik va psixologik asoslari.....	172
A.M.Toshpo'latov	
Yoshlarni xarbiy xizmatga jismonan chidamlilik ruhida tarbiyalash metodikasi	177
Sh.X.Azamov	
Zamonaviy ta'lim jarayonida loyihalash faoliyatini tashkil etish	183
A.Tadjibaeva	
Ta'lim jarayonidagi inklyuzivlik teng ta'lim olishni ta'minlash omili sifatida	187
F.V.Xalilov	
Talabalar mustaqil ta'limining bugungi holati va uni samarali tashkil etishda didaktik vositalardan foydalanish.....	194
M.M.Kataeva	
Ta'lim jarayonida mobil ta'limning tahlili va tavsiyalar	198
E.K.Muxtarov	
Ikki o'lchamli potensial o'radagi zarrachaning kvant holatini modellashtirish	203
M.M.Tojiboyev, D.S.Yunusova, M.R.Xursantova	
Mustaqil darslarning asosiy shakllari va tashkil etilishi	208
U.Sh.Abduraximova	
Bo'lajak tarjimonlarning lingvomadaniy va kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari.....	212
B.X.Baydjanov, Sh.I.Xolmatova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini badiiy asarlarni ifodali o'qishga o'rgatish texnologiyalari.....	220
A.U.G'ofurov	
Bo'lajak jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarining sport turizmiga tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari	224

ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONIDA LOYIHALASH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

СОСТАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ В СФЕРЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ORGANIZING DESIGN ACTIVITIES IN EDUCATIONAL PROCESS

Azamov Sherzodjon Xusanboy o'g'li¹¹Azamov Sherzodjon Xusanboy o'g'li

– Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Bugungi kunda innovatsiya va islohotlarni ta'lim jarayonida qo'llash zamonaviylik belgisi hisoblanadi. Loyihalash jarayoni innovatsion faoliyat sifatida bir qator afzalliklarga, balki hozirgi ta'lim tizimidagi muammolarga ham egadir. Zamonaviy ta'limning asosiy funksiyasi o'quvchini ijtimoiy hayotga tayyorlash jarayonida namoyon bo'ladi. Innovatsiya har qanday rivojlanayotgan ijtimoiy tizimga xosdir. Innovatsion hodisa va jarayonlarni anglash, innovatsion siyosatni bilish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni boshqarish, inqiroz va turg'unlikdan chiqishning eng muhim shartidir.

Аннотация

На сегодняшний день использование инноваций и реформ в образовании - знак современности. Процесс проектирования в инновационном деятельности имеет некоторое превосходство, но и проблемы в системе образования. Основная функция современного образования проявляется в подготовке ученика в общественную жизнь. Инновация свойственна к каждой развивающейся социальной системе. Понимание инновационных явлений и процессов, знание политической инновации и управление развитием социальной экономики – условия выхода из кризиса и устойчивости.

Abstract

Today the use of innovations and reforms in the educational process is a sign of modernity. The design process as an innovative activity has a number of advantages, but also problems in the current education system. The main function of modern education is manifested in the process of preparing the student for social life. Innovation is characteristics of any developing social system. Understanding innovation phenomena and processes, knowledge of innovation policy is the most important condition for socio-economic development process, process and exit from stagnation.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, pedagogik texnologiya, innovatsion yondashuv, innovatsion faoliyat, loyihalash, kreativlik, ijodkorlik, metod.

Ключевые слова: Инновация, педагогические технологии, инновационный подход, инновационная деятельность, проектирование, креативность, изобретательность, метод.

Key words: Innovation, pedagogical technology, innovative approach, innovative activity, design, creativity, method.

KIRISH

Respublikamizda so'ngi yillarda amalga oshirilayotgan innovatsion ta'lim muassasalarini tashkil etish isloxtlari jahonning yuksak rivojlangan mamlakatlari qatoridan o'rin egallashimizda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta'limdagi innovatsiyalar jamiyatning tarixiy taraqqiyoti davrida o'zgarib borayotgan talablarni muvofiqlashtirishga xizmat qilish bilan ahamiyatlidir. Biroq, bu tizimda innovatsion jarayonlarni keltirib chiqaradigan ijtimoiy motivlar bizning davrimizda sezilarli darajada o'zgardi, bu esa maxsus ijtimoiy institut sifatida ta'limning asoslariga ta'sir ko'rsatadigan innovatsiyalarning rivojlanishiga olib keldi.

Zamonaviy ta'limda "Innovatsion yondashuv", "Innovatsion faoliyat", "Innovatsion pedagogika" tarzidagi tushunchalarning paydo bo'lishi va ularning maqsadi ta'lim sohasida o'quv-tarbiya jarayoni natijasini kafolatlaydigan o'zgarish, ta'lim jarayoniga yangiliklar kiritishdan iborat [1]. Bunda o'quv jarayonida an'anaviy ta'lim mexanizmidan voz kechishga, ta'lim oluvchilarning tashabbuskorligini rag'batlantirishga qaratilgan axborot texnologiyalaridan foydalangan holda o'zaro hamkorlikda o'rganish imkonini beruvchi, o'quvchini shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradigan loyihalash faoliyatini tatbiq etish shubhasiz samarador ustunlikka egadir. Loyihalash faoliyatida turli ta'lim muassasalari, jamoat va davlat tashkilotlarining hamkorligini nazarda tutuvchi loyihalar asosiy o'rin tutadi. Jahon mamlakatlari o'z taraqqiyot yo'llarini belgilab olishda ta'lim tizimiga jiddiy e'tibor qaratishmoqda. Ta'lim, mamlakat kelajagini ta'minlashdagi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida davlat siyosatida muhim o'rin egallamoqda. Barcha ilg'or mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy-

madaniy sohaning rivojini raqobatbardosh kadrlar ta'minlashini inobatga olib, ta'limga o'qitishning zamonaviy va ijodkorlikka asoslangan usullarni joriy etish yo'lidano bormoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ta'lim tizimiga loyihalash metodining kirib kelishi XIX asrga borib taqaladi, aynan shu davrda AQSHda bu usuldan qishloq xo'jaligi ishchilarini o'qitishda keng foydalanilgan. J.Dyui esa XX asr boshlarida loyihalash metodini bolalarning qiziqishlaridan kelib chiqib ularni yo'naltirishga asoslangan pragmatik pedagogika ta'limotiga tatbiq qilgan.

Ta'limda loyihalash tushunchasi 80-yillarning oxirida faol joriy etila boshlandi va dastlab ta'lim sohasidagi tashkiliy-faoliyatli o'yinlarni ishlab chiqish va o'tkazish jarayonida foydalanildi. Ta'limda loyihalash faoliyatini yanada rivojlantirish Rossiya ta'lim akademiyasining "Pedagogik innovatsiyalar" instituti ishi doirasida amalga oshirildi [2]. Zamonaviy ta'limning asosiy funksiyasi o'quvchini ijtimoiy hayotga tayyorlash jarayonida namoyon bo'ladi. O'quvchini ijtimoiy hayotga tayyorlashning samarali va ilg'or usullardan biri pedagogik loyihalash usuli bo'lib, bugungi kunda ta'lim sifatini oshirishda keng qo'llanilmoqda.

Ushbu maqolada "Pedagogik loyihalash" tushunchasi nazariy va uslubiy tahlil obyeksi hisoblanadi. Pedagogik loyihalash mavzusi jahonda I.A. Zagvyazinskiy, Ye.Ya. Zaxarova, Ye.A. Tirkaya, I.A. Podimova, N.V.Kuzmina, O.I.Anisimova va boshqalar tomonidan o'rganilgan. O'zbekistonlik tadqiqotchilardan I.K.Abdirimova, N.A.Muslimov, M.H.Usmonboyeva, D.M.Sayfurov, A.B.To'rayev, J.G'.Yo'ldoshev, S.I.Usmonov tomonidan o'rganilgan.

Innovatsion maktablarda ta'lim sifatini oshirish uchun zamonaviy, barcha talablarga javob beradigan o'quv rejalar asosida variativ o'quv dasturlari tayyorlanishiga erishilmoqda. Zamonaviy maktablar individual o'quv rejasining o'ziga xos xususiyati uning gumanitar va estetik yo'nalishidir. U o'quvchining ijtimoiy, jismoniy, somatik, aqliy, axloqiy, ma'naviy salomatligini ta'minlaydigan valeologik faoliyat tamoyillarini amalga oshirishni ta'minlaydi. Tana, ruh va aqlning rivojlanish birligi va uyg'unligi maktabning ta'lim siyosati g'oyasi hisoblanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Loyihalash - bu ijodiy faoliyat turi bo'lib, rejalashtirilgan va amalga oshiriladigan hamda bir vaqtning o'zida sintez qilinadigan faoliyat turidir.

1918-yilda Kolumbiya universiteti qoshidagi pedagogika kolleji o'qituvchisi Vilyam Kilpatrik loyihalash metodining mohiyatiga bag'ishlab "Loyihalash metodi" nomli maqola yozadi. Muallifning keyingi maqolalarida ushbu atama quyidagicha talqin qilinadi: "Loyiha" atamasi faoliyatning har bir imkoniyatini, tajriba jarayonining bog'liqligini anglatishi zarur. Bunda maqsad ichki omil sifatida faoliyatning maqsadini anglatadi, tajribaga ega bo'lish jarayonini boshqaradi, shaxsning o'z faoliyatini va ichki qobiliyatini ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. 1905-yilda rus pedagogi S.T.Shatskiy o'qitish tizimida loyihalash metodini qo'llashga harakat qildi. Keyinchalik, 20-yillarda maktablarda loyihalash metodi asosiy metod sifatida o'quv jarayoniga keng tatbiq qilina boshlandi, biroq 1931-yilda bu metod yordamida umumta'lim fanlarini o'quvchilarga chuqur o'rgatishning to'la imkoni yo'q degan xulosaga kelindi va an'anaviy ta'limga qaytildi. Loyihalash metodi uzluksizlikni ta'minlay olmagani va puxta o'ylanmagan metod sifatida tanqidga uchradi va yaqin davrgacha ta'lim jarayonida qo'llanilmasdan keldi. XX asr boshlarigacha bu metoddan kasb-hunar maktablarida foydalanilgan xolos. Ushbu ta'lim metodini atroflicha tahlil qilish quyidagi natijalarni ko'rsatadi:

1. Ushbu metod insonda ijodkorlik xislatlarini shakllantirish imkonini yaratadi;
2. Yosh avlodni mustaqil hayotga tayyorlash va ko'nikmalarni hosil qiladi;
3. O'quvchilarni mehnat faoliyatiga tayyorlashning bir shaklidir;
4. Ta'lim berishda amaliyot va nazariya uyg'unligi vositasidir;
5. Mustaqil ravishda o'z ustida ishlash orqali mavjud bilimlarni mustahkamlash va yangilarini puxtalashning asosiy negizidir;
6. O'qituvchi tomonidan maxsus ishlab chiqilgan va o'quvchi tomonidan mustaqil bajariladigan harakatlar majmuasidir;
7. Rivojlantiruvchi ta'lim muhitini tashkil etuvchi pedagogik texnologiyadir.

Rus olimlari Ingrid Bem va Yens Shnayder loyihalash faoliyati o'quvchilarni ma'lum bir ta'lim olish davrida (o'quv yili yoki yarim yillik) bilim olish va kasbga yo'naltirish ishlarini tashkil etishning usuli deb hisoblaydilar.

Ta'limda innovatsion yondashuvlar pedagogik loyihalash jarayonida namoyon bo'ladi. Ijodkorlik va kreativlik pedagogik loyihalashning ajralmas qismidir. Didaktik, kasbiy va texnologik

PEDAGOGIKA

ijodkorlik – bu pedagogik loyihalash sohasidagi samarali faoliyat uchun zarur bo'lgan o'qituvchining bilim, ko'nikma va malakalari yig'indisi hamda kasbiy kompetentlik darajasini aniqlovchi bosh omildir.

Bugungi kunda innovatsiya va islohotlarni ta'lim jarayonida qo'llash zamonaviylik belgisi hisoblanadi [6]. Loyihalash jarayoni innovatsion faoliyat sifatida bir qator afzalliklarga, balki hozirgi ta'lim tizimidagi muammolarga ham egadir.

Pedagogik loyihalash faoliyatiga dars mashg'ulotlarini o'tkazish uchun materiallar, metodik qo'llanmalar, vositalar va usullarni, shuningdek, o'qituvchining ijodiy jarayoni va amalga oshiradigan faoliyatini oldindan ishlab chiqishga aytiladi. Pedagogik loyihalash pedagogik faoliyatning bosqichlaridan biri bo'lib, har qanday pedagogik faoliyat oldindan ta'lim jarayoni ishtirokchilari tomonidan ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi.

Pedagogik loyihalash jarayoni pedagogik faoliyatning diagnostik, tashkiliy yoki kommunikativ funksiyalariga tayanilib amalga oshiriladi. Pedagogik loyihalashni amalga oshirishda dastlab o'qituvchi kelajakdagi o'quv faoliyatini amalga oshirish rejasini ishlab chiqadi. Har bir o'qituvchidan pedagogik loyihani yaratish jarayonida individual, ijodiy yondashish talab etiladi. Ya'ni, loyihani yaratishga o'qituvchining o'ziga xos sub'yektiv omillariga ilhom, alohidalilik, ixtirochilik va boshqalar ta'sir qiladi. O'qitishning turli shakl va usullaridan foydalangan holda loyiha yaratishga favqulodda yondashish, shuningdek, an'anaviy va zamonaviy o'qitish texnologiyalari - oliy o'quv yurtida o'quv mashg'ulotlarini qurish jarayonida o'qituvchining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi[3].

Pedagogik loyihani ishlab chiqishda nafaqat ijodiy komponent muhim ahamiyatga ega, balki didaktika ham dolzarblik kasb etadi. Chunki zamonaviy dunyoda globallashuv va axborotning katta oqimi o'qituvchidan didaktik bilimlarga ega bo'lishni talab etadi. Axborot asrida yashayotgan talabalarga "kerakli", "muhim", "saralangan" ma'lumotlarni aniqlash kelajakdagi pedagogik loyihaga qo'yishda o'qituvchidan didaktik ijodkorlik talab etiladi. O'qituvchining didaktik ijodkorligi talabalarning qiziqishi va bilish darajasini aniqlash, o'quv materialini tanlash, tuzish jarayonida ham davom etadi.

Professional ijodkorlik pedagogik loyiha yaratish uchun muhim. Chunki o'qituvchi o'quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning ehtiyojlari va qiziqishlarini, xulq-atvor xususiyatlarini va boshqalarni hisobga olgan holda o'quv materialini to'g'ri tanlashi kerak. Texnologik ijodkorlik esa pedagogik loyihalarni yaratish uchun zarur bo'lgan pedagogik kasbiy mahoratning tarkibiy qismlarini to'ldiradi. Texnologik ijodkorlik pedagogik loyihalashning samaradorligiga, pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishning ancha yuqori sifatiga erishishga yordam beradi [4].

Pedagogik loyihalash darajasi bevosita o'qituvchining texnologik kompetensiyasiga bog'liq bo'lib, u quyidagi mezonlar bo'yicha baholanadi.

- Maqsadga muvofiqlik (oriyentasiya);
- Ijodkorlik (faoliyat mazmuni);
- Ishlab chiqarish qobiliyati (pedagogik texnologiya darajasi);
- Optimallik (samarali vositalarni tanlash);
- Natijadorlik [5].

XULOSA

Yoshlarni tarbiyalash va ularga zamonaviy bilimlar berishning sifatini oshirish orqali jamiyatimiz uchun barkamol shaxsni shakllantirish ta'lim tizimining eng asosiy maqsadlaridan hisoblanadi. Uzluksiz ta'lim jarayonida olib borilayotgan barcha harakatlar shu maqsadni amalga oshirishda muhimdir. Hozirgi vaqtda barcha fanlarni innovatsion texnologiyalar asosida o'qitishning maqbul yo'llari tadqiq qilinmoqda [7].

Yuqoridagilardan xulosa qilishimiz mumkinki, pedagogik loyihalash o'qituvchining ko'p komponentli murakkab faoliyati bo'lib, uning malakasi, kasbiyligi va texnologik samaradorligiga bog'liq. Zamonaviy ta'lim muassasalarida barcha sohalarida bo'lgani kabi sifat masalasi birinchi o'ringa ko'tarilmoqda. Abiturientlarni oliy ta'limga jalb etish maqsadidagi kurash muassasalar o'rtasida ta'lim sifatiga katta e'tibor talab qilmoqda. Professional ta'lim muassasalarida o'qitishning zamonaviy usullarini qo'llash, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish dars samaradorligini oshiradi

ADABIYOTLAR RO'YXATI

[1]. Захарова Е.Я. Трудности внедрения новых информационных технологий // Качество образования. Проблемы оценки. Управление. Опыт: Репортерские Ново-сибирск. Изд-во НГТУ, 1999. с. 47-51 (Zaharova E.Y. "Difficulties of harming new information technologies" The quality of education. Evuluation problems. Management, 1999.y 47-51p)

- [2]. Быстрова Н.В., Хижная А.В., Чумакова Л.А., Коротеева О.Д. "Педагогические основы формирования познавательных интересов школьников"//Проблемы современного педагогического образования. 2017. №57-12. С. 58-64. (Bistрова N.V, Xijnaya A.V, Chumakova L.A Koroteeva O.D " Pedagogical basic formation of cognitive interests of schoolchildren" Problems of modern teacher education 2017y. №57-12. . 58-64 p)
- [3]. Филатова О.Н., Быстрова Н.В., Васильева Н.В., Дюжакова Д.А. "Роль педагога профессионального обучения в реализации профессиональных стандартов"// Проблемы современного педагогического образования. 2017. №57-7. С. 222-228 (Filatova O.N, Bistрова N.V, Vasileva N.V, Dyujakova D.A "The role of the teacher of vocational training in the implementation of professional standards" Problems of modern teacher education 2017 y №57-7. 222-228 p)
- [4]. I.K. Abdirimova. "Loyihalash faoliyatining bosqichlari, loyihaga yondashuv mohiyati va maqsadlar uyg'unligi" Ilm fan va ta'lim jurnali 2020 18-26 b (I.K. Abdirimova " Stages of design activities, the gist of the approach to the project and the harmony of goals" Science and Education" Scientific Journal September 2020 / Volume 1 Special Issue 2. 18-26 p)
- [5]. Shofqorov, A. M., Xodjamqulov, U. N. "Pedagogik ta'lim klasteri tamoyillari" Filologiyaning dolzarb muammolari, 2019-y. (2), 71-74 b. (Shafqorov, A.M., Xodjamqulov, U.N "Principles of pedagogical education cluster" Current problems of philology 2019y. (2), 71-74 p)
- [6]. M. Quronov "Uzluksiz ta'lim jarayonida barkamol shaxsni tarbiyalash tizimi" Risola-Toshkent: 2005. (M.Kuronov. "System of educating a well-rounded person in the process of continuous education" pamphlet-Tashkent:2005)
- [7]. Qorayev S.B. "Pedagogika" O'quv qo'llanma. Toshkent: "Zebo-Print" 023-y 63-b (Qorayev.S.B. "Pedagogy" Tutorial book. Tashkent "Zebo-Print" 2023y 63p)